

ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЯК ПРОГНОСТИЧНА МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ЕКОЛОГІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті подано модель підготовки майбутніх екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку. Здійснено обґрунтування основних компонентів розробленої моделі та розкрито їх значення для майбутньої професії.

Ключові слова: управлінська діяльність, модель підготовки, компоненти моделі, майбутні екологи.

Основною метою системи освіти вищих навчальних закладів є підготовка кваліфікованих фахівців, які б володіли на високому рівні знаннями та їх застосуваннями у процесі розв'язування професійних завдань. Тому саме професійна діяльність фахівців задає і визначає мету навчання всіх навчальних дисциплін, як основи підготовки екологів. Але, як показує практика, на жаль, не всі студенти після завершення навчання і отримання диплому фахівця відповідають цим вимогам.

Слід відзначити, що підготовка екологів у вищій школі за останнє десятиріччя розвивається досить інтенсивно. Проблеми навчання екологів у вищих навчальних закладах знайшли відображення в багатьох роботах, які можуть бути трансформовані на розроблення моделі навчання у вищій школі при відповідному врахуванні специфіки її реалізації. Проте залишається ціла низка проблем, які або зовсім не розв'язувались, або не знайшли повного вирішення, зокрема: розроблення моделі еколога – управлінця, її змістового компоненту, яка б базувалася на принципах професійно спрямованої підготовки до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку.

Соціальне замовлення інтерпретується в педагогіці як модель випускника навчального закладу. Проблемі розроблення моделі фахівця з вищою освітою у науковій і науково-педагогічній літературі приділено достатньо уваги. Зокрема Є. Смирновою у моделі фахівця виділено вісім характеристик, з яких перші чотири описують параметри діяльності, а інші відображають особливості фахівця як людини – носія професійних функцій. Водночас А. Лігоцький наголошує, що модель фахівця можна описати четвіркою множин: галуззю виробничої діяльності фахівця (її задають множиною видів діяльності); системою професійних цінностей фахівця; функціями фахівця стосовно галузі його діяльності; множина якостей фахівця, які забезпечують досягнення виробничих та соціальних цілей [6].

Проте В.Лисицький та А. Камінський відзначають інші чинники, які необхідно враховувати при розробленні моделі: орієнтація на молодь, яка закінчує навчання у вищих навчальних закладах, навчається в аспірантурі чи тільки починає працювати в реальній економіці після навчання; створення відповідного комунікативного середовища, яке виконувало б продуктивні, експертні, консультаційні й творчо-освітні функції; запровадження активних методів навчання (дискусій, ділових ігор, інтелектуальних штурмів, відкритих творчих конкурсів) тощо [5, с. 42].

У процесі розроблення моделі фахівця, – на думку Г.Дудки, – доцільно враховувати такі чинники: загальнопрофесійні і професійно-предметні компетенції фахівця; основні напрями та принципи діяльності спеціалізованих кафедр; неперервність професійної освіти; особистісно орієнтований підхід; узгодженість компонентів навчально-виховного процесу (мети, змісту, технологій, форм, методів, результату); перспективність; комплексність професійної підготовки фахівців; об'єктивність та систематичність одержання інформації щодо функціонування моделі професійної підготовки; рефлексивність, яка передбачає аналіз якості результатів підготовки фахівців; гуманістична спрямованість навчально-виховного процесу [4, с. 59].

Таким чином, модель фахівця – це ідеальний образ фахівця, що відображає інтелектуальне обличчя особистості, мотивацію виробничої діяльності та кваліфікаційну характеристику. Вона є еталоном, зіставлення з яким дозволяє виявити ступінь наближення окремих осіб до бажаного рівня професіоналізму. Це такий узагальнений взірець професіонала, який є кінцевою метою діяльності вищої школи і відповідає всім вимогам практики, з урахуванням тих змін, які прогнозуються в недалекому майбутньому. Модель фахівця узагальнює в певну систему характерні саме для цього виду діяльності особистісні якості, знання, навички і вміння, що забезпечують її виконання в будь-яких умовах [там само, с. 65].

Узагальнюючи описані в психолого-педагогічній науці та в дослідженнях із питань організації вищої освіти підходи до визначення поняття моделі фахівця, можна стверджувати, що така модель має давати уявлення про ідеальний образ фахівця, а виходячи з розуміння сучасних проблем збалансованого розвитку суспільства, ідеальна модель майбутнього еколога сьогодні повинна розглядається в плані формування і таких якостей випускника, як ноосферна свідомість, екологічна культура, інформаційна культура, творча активність, толерантність, висока моральність тощо.

Метою даної статті є розроблення удосконаленої описово-графічної моделі підготовки майбутніх екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку у вищих навчальних закладах.

Перед вищими навчальними закладами стоїть відповідальність за якість професійної підготовки випускників. Важливою складовою такої підготовки є компетентність – інтегрована характеристика якостей особистості, результат підготовки випускника вищого навчального закладу для виконання діяльності в певних професійних та соціально-особистісних галузях, який визначається необхідним обсягом і рівнем знань та досвіду у певному виді діяльності.

Наприклад, відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики студенти напряму підготовки “Екологія” після закінчення вищого навчального закладу повинні відповідати певним професійним компетенціям та володіти відповідними виробничими функціями і розв’язувати типові задачі діяльності. Для досягнення цієї мети в освітньо-професійній програмі підготовки бакалаврів кваліфікації “Еколог” введені відповідні дисципліни і практики, які повинні забезпечити виконання всіх вимог, визначених галузевим стандартом [3].

На основі здійсненого аналізу Галузевого стандарту вищої освіти України за напрямом “Екологія” нами встановлено недостатність реалізації у змістовому компоненті управлінських знань та вмінь на засадах збалансованого розвитку. У процесі розроблення моделі майбутнього еколога-управлінця, ми намагалися використати і розвинути підхід А. Лігоцького, особливо у сфері моделювання діяльності фахівця та оцінки якості підготовки фахівця і враховували такі чинники: мета підготовки, типи управлінської діяльності, проектування змісту підготовки до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку, виробничі функції еколога-управлінця, типові задачі управлінської діяльності, система функціональних управлінських знань та вмінь, педагогічні технології спрямовані на ефективну підготовку майбутніх екологів до управлінської діяльності та діагностика якості підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку. У моделі фахівця виділялися не лише узагальнені якості, необхідні і достатні для виробничої діяльності, які можуть бути сформовані у процесі його підготовки, а й робився акцент на інтегрований характер підготовки (рис. 1). Реалізація кожного із зазначених чинників має свої особливості, зумовлені провідною метою і завданнями професійної підготовки фахівців, а також змістом освіти та педагогічними технологіями.

Коротко охарактеризуємо основні компоненти запропонованої моделі. Стратегічною метою підготовки фахівця-еколога до управлінської діяльності є формування цілісної системи знань, умінь і навичок відповідно до принципів збалансованого розвитку, яка безперервно проходить через увесь період навчання студента у вищому навчальному закладі.

Для досягнення мети потрібно вирішити певне завдання або сукупність завдань. Задання мети підготовки передбачає: забезпечити максимум продуктивності, мінімум зведених затрат, максимум ефективності праці, максимум екологічності технології.

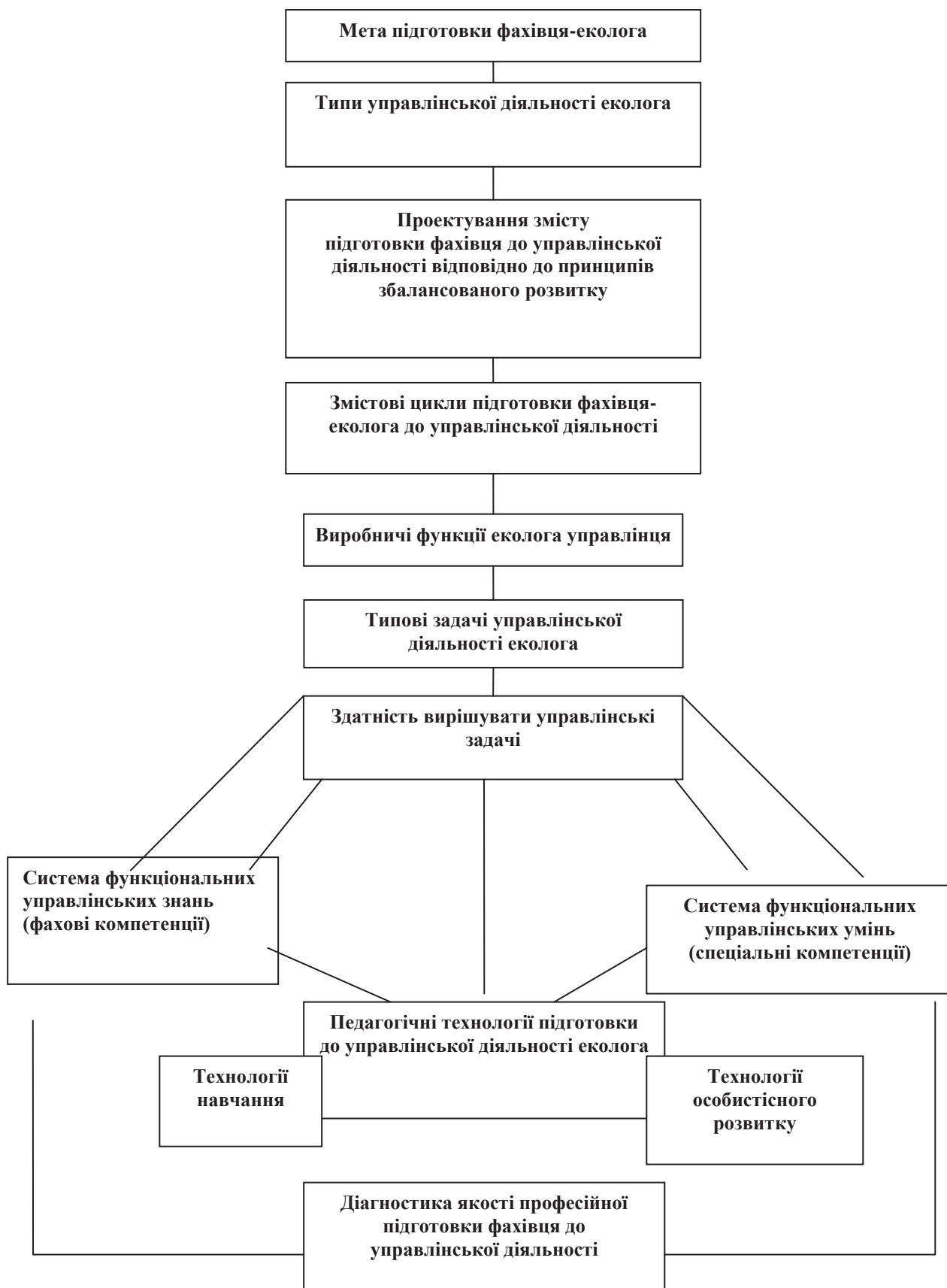

Рис. 1. Модель фахівця еколога-управлінця.

Основним компонентом моделі підготовки екологів є змістове наповнення навчального процесу. Зміст освіти – це науково обґрунтована система дидактичного і методичного оформлення процесу формування знань, вмінь і навичок, а також досвіду творчої діяльності особистості у відповідності з освітніми і кваліфікаційними рівнями. Він визначається освітньо-професійною програмою підготовки, освітньо-кваліфікаційною характеристикою, структурно-логічною схемою підготовки, навчальними програмами дисциплін, іншими нормативними документами і відображається у відповідних підручниках, навчальних посібниках, методичних матеріалах, дидактичних засобах при організації навчального процесу.

Змістовий компонент моделі розрахований на формування управлінських знань. Найчастіше виділяють такі види знань: а) теоретичні знання, які дозволяють зрозуміти і пояснити дійсність, проте не мають нічого спільного з дією; б) процедурні знання, які дозволяють застосувати теоретичні знання в діяльності; в) практичні знання, що випливають із досвіду і закріплюються в ситуації праці; г) знання-уміння, які включають не лише можливість виконання якоїсь дії, а й високу якість цього виконання, певну вправність.

Наступним компонентом розробленої моделі є виробничі функції майбутнього еколога-управлінця, які визначені нормативно-правовими документами, зокрема:

- *організація* – забезпечення реалізації державної екологічної політики на національному й міжнародному рівнях у контексті збалансованого розвитку, максимальне сприяння виконанню законів та інших нормативних актів з охорони довкілля використання природних ресурсів, гарантування екологічної безпеки, організація екологічного управління державою;
- *прогнозування* – отримання науково обґрунтованих варіантів тенденцій розвитку показників якості довкілля та здоров'я населення, показників природно-ресурсного потенціалу, ризиків виникнення надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру відповідно до індикаторів збалансованого розвитку;
- *планування* – виважена передбачуваність використання, відновлення й охорони довкілля;
- *розроблення* міждержавних, державних, регіональних, місцевих екологічних програм;
- *контроль і нагляд* – забезпечення дотримання вимог законодавства про охорону довкілля всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності та підпорядкування, а також громадянами.

Типовими задачами у моделі підготовки екологів-управлінців є:

- *облік природних ресурсів* – ведення природоресурсних кадастрів (сукупність кількісних, якісних та інших характеристик екологічного, господарського та правового стану природних ресурсів);
- *спеціалізований контроль* – державний контроль за дотриманням норм і правил у галузі охорони довкілля, раціонального використання й відновлення природних ресурсів, а також у сфері поводження з відходами, дотримання норм екологічної безпеки;
- *впровадження стандартів* екологічного управління й аудиту на основі індексів та критеріїв стратегії збалансованого розвитку;
- *експертиза* – забезпечення проведення екологічного дослідження, аналізу, оцінки об'єктів чи діяльності, спроможних безпосередньо чи в процесі реалізації (застосування, впровадження тощо) негативно впливати на стан довкілля і здоров'я населення, а також забезпечення процесу підготовки висновків про їхню відповідність екологічним вимогам;
- *моніторинг* – спостереження, збирання, обробка та передавання, зберігання й аналіз інформації про стан довкілля, оцінка та прогнозування його змін і ступеня

небезпечності, розробка науково обґрунтованих рекомендацій для ухвалення управлінських рішень;

- *стандартизація* – розроблення і встановлення комплексу обов’язкових правил, вимог, норм і нормативів у галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля від забруднення та інших шкідливих впливів, гарантування екологічної безпеки;
- *аудит* – збирання інформації та оцінка відповідності екологічного стану, діяльності, заходів, умов, а також системи екологічного управління об’єкта аудиту (суб’єкт господарювання, природний об’єкт, програма, проект тощо) екологічним вимогам, розроблення рекомендацій щодо поліпшення його екологічних аспектів;
- *постійне вдосконалення управління* – процес систематичного оцінювання діяльності екологічного управління, розроблення і впровадження заходів щодо підвищення ефективності й результативності екологічного управління [2, с. 35-38].

Важливе місце у моделі підготовки екологів відіграють управлінські вміння. На наш погляд, майбутній еколог повинен поєднувати у своїй діяльності функції керування, регулювання, контролювання, організовування, творчість, ініціативність, рішучість, який уміє взяти на себе відповідальність за прийняття рішення. Без теоретичного і практичного оволодіння знаннями і вміннями неможливо швидко пройти період адаптації до виробництва і стати досвідченим спеціалістом. Досвід практичної діяльності є найвищою професійною цінністю у суспільстві. Тому для сучасного суспільства необхідно формувати спеціаліста, який здатний не лише творчо використовувати інформацію, а й самостійно здобувати і застосовувати її у складних і несподіваних ситуаціях, ставити завдання та знаходити шляхи їх вирішення.

Виконання професійних управлінських умінь у запропонованій моделі пов’язане з такими видами діяльності:

- *проектувальний* – створення систем управління і контролю, поточне й перспективне планування діяльності на засадах збалансованого розвитку;
- *організаційно-економічний* – пов’язаний з ефективною організацією та управлінням виробничими процесами і людським чинником відповідно до принципів збалансованого розвитку;
- *креативний* – дає змогу ухвалювати нестандартні рішення у проблемних ситуаціях, для чого необхідно не тільки цілісно уявляти об’єкт, що досліджується, а й бачити його системні зв’язки з іншими об’єктами.

Серед цих цінностей чільне місце, на наш погляд, посідають уміння приймати екологічно відповідальні рішення, передбачати наслідки діяльності, пов’язані з перебудовою довкілля та природокористуванням, поєднувати власні життєві інтереси з сучасним і майбутнім соціально-природного середовища, від стану якого залежить не тільки їх задоволення, а й існування людини.

Результати аналізу організації навчально-виховного процесу дали можливість зробити висновок, що у межах будь-якої однієї дисципліни формування знань і вмінь з управлінської діяльності відповідно до принципів збалансованого розвитку не може відбуватися повною мірою; оскільки цей процес повинен носити метапредметний характер. Тому під час вивчення дисциплін циклу загальноекономічної, фундаментальної та професійної підготовки є досить значні можливості для формування знань, вмінь і навичок управлінської діяльності відповідно до стратегії збалансованого розвитку. Ці можливості у процесі вивчення різних дисциплін визначаються специфікою завдань і змістом предмета.

Ключовою категорією у розроблюваній моделі є використання педагогічних технологій, спрямованих на формування управлінських знань, вмінь та навичок у майбутніх екологів. Ефективним методом підвищення дієвості знань є правильний вибір технології навчання, впровадження інтегрованої технології дозволить ефективніше формувати нові дієві знання, в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін, що, в свою чергу, дозволить сформувати необхідні компетентності [1, с. 173].

Заключним компонентом моделі є діагностика рівня сформованості знань і вмінь управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку. Зазвичай ми не зможемо одразу, по закінченні заняття побачити результат, він виявляє себе лише тоді, коли ми перед суб'єктом ставимо якесь завдання, проблему, проект, який потрібно вирішити. В процесі навчання це можна перевірити, наприклад: на лабораторних заняттях, під час проходження виробничої практики тощо, хоча кінцевий результат можна буде побачити лише тоді, коли випускник у професійній діяльності буде вирішувати поставленні перед ним завдання.

Отже, розроблена модель підготовки екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку визначається не лише виконанням певної роботи на основі співвідношення взаємозв'язку теорії і практики, але і опираючись на практику нинішнього дня і на прогнозовану практику завтрашнього дня. Оскільки такі спеціалісти вписуються в сучасну соціально-економічну сферу, зорієнтовані на цілеспрямований розвиток економіки та соціуму і здатні успішно розв'язувати складні еколого-економічні проблеми.

Перспективи подальших пошуків дослідження полягають у розробленні змістового компоненту підготовки екологів до управлінської діяльності на засадах збалансованого розвитку як у циклі професійно зорієнтованих дисциплін, так і циклах соціально-гуманітарної та фундаментальної підготовки. За умов правильного добору змісту необхідно розробити систему професійно зорієнтованих проблемних запитань, ситуацій, завдань, задач, та розробити методику їх реалізації, що забезпечить формування професійних знань і вмінь майбутніх екологів у процесі реалізації запропонованої моделі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманчук П.С. Дієвість знань як головна ознака якості освіти / П.С.Атаманчук, О.В. Бордюг // Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Серія педагогічна. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2008. – Вип. 14. – С. 172-175.
2. Бобровський А.Л. Екологічний менеджмент: [підручник] / А.Л.Бобровський. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2009.– 586 с.
3. Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра напряму підготовки 0708 “Екологія”/ Міністерство освіти і науки України.– К.: Вид. офіційне, 2003.– 90 с.
4. Дудка Г.Я. Фундаменталізація математичної освіти майбутніх економістів: [монографія] / Г.Я.Дудка – К.: УБС НБУ, 2008. – 478 с.
5. Лисицький В. Комунікативна модель освітньої технології підготовки економістів-професіоналів /В.Лисицький, А. Камінський // Банківська справа. – 1999. – Т.№5. – С.42-44.
6. Лігоцький А.О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем [монографія] / А.О. Лігоцький; АПН України, ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К.: Техніка, 1997. – 209 с.

Скиба Ю.А.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-КВАЛИФИКАЦИОННАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА КАК ПРОГНОСТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ ЭКОЛОГОВ К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В статье представлена модель подготовки будущих экологов к управленческой деятельности на основе устойчивого развития. Осуществлено обоснование основных компонентов разработанной модели и раскрыто их значение для будущей профессии.

Ключевые слова: управленческая деятельность, модель подготовки, компоненты модели, будущие экологи.

*EDUCATIONAL QUALIFICATION CHARACTERISTICS AS PROGNOSTIC MODEL
OF TRAINING OF ECOLOGISTS FOR MANAGEMENT ACTIVITY*

The article presents a model of training of future ecologists to management activity based on sustainable development. The basic components of the developed model are studied and their value for future trade is solved.

Key words: management activity, model training, model components, future ecologists.

УДК 378.147

Сокол І.В.

***РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАДАЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВИВЧЕННЯ МОРЕХІДНОЇ
АСТРОНОМІЇ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІЇВ
ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ***

У статті висвітлено особливості реалізації технології задачного підходу у морських навчальних закладах під час вивчення навчальної дисципліни “Морехідна астрономія” у процесі формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв; подано типи задач, що розв’язуються у морехідній астрономії і взаємозв’язок між цими задачами.

Ключові слова: задачний підхід, діяльнісний підхід, морехідна астрономія, професійна компетентність майбутніх судноводіїв, навчально-пізнавальна діяльність.

Проблема формування професійної компетентності особливо гостро стоїть перед закладами морської галузі, які готують фахівців для світового ринку праці, де конкурентність більш жорстка і вимоги до якості підготовки випускників більш високі. З огляду на це, реалізація компетентнісного підходу у навчанні майбутніх судноводіїв є актуальним завданням викладацького складу морських навчальних закладів. В умовах компетентнісного підходу до навчання, коли результативність навчального процесу визначається не тільки знаннями і вміннями, а й компетенціями, які передбачають наявність у курсантів готовності до виконання практичних дій, актуальність задачного підходу значно посилюється [5]. Одним із найважливіших факторів, що визначають доцільність застосування задачного підходу до організації навчального процесу з морехідної астрономії у вищих морських навчальних закладах, є те, що навчальні задачі виступають своєрідною моделлю практичних ситуацій, до яких потрапляють курсанти під час їх розв’язування.

Теоретичні основи задачного підходу сформульовані в дослідженнях Г.А.Балла, А.Ф.Есаулова, Ю.М.Колягина, Є.І.Машбиця, А.І.Павленка, О.В.Сергєєва. Задачному підходу приділяли увагу такі психологи і педагоги, як Н.В.Кузьмина, Л.Ф.Спірін, Л.М.Фридман та ін. Проте вивчення питання про впровадження задачного підходу до підготовки фахівців морської галузі засвідчило, що належної уваги даному аспекту навчання майбутніх судноводіїв не приділяється.

Мета статті полягає у розкритті можливості застосування задачного підходу до вивчення морехідної астрономії у процесі підготовки судноводіїв.

До завдань дослідження увійшли:

- визначення особливостей задачного підходу до вивчення морехідної астрономії;
- вивчення питання про можливість формування професійної компетентності у майбутніх судноводіїв під час вивчення морехідної астрономії засобами задачного підходу;
- дослідження впливу задачного підходу на якість підготовки з навчальної дисципліни “Морехідна астрономія” судноводіїв у Морському коледжі Херсонської державної морської академії.